

NOVE GLASBENE EDICIJE

VILKO UKMAR, EKSPRESIJE ZA KLAVIR

Slovenska glasba po prvi svetovni vojni nam izpričuje z znatno vrsto imen in v vsej možni pestrosti nians uveljavitev dveh tedaj najmočnejših izraznih struj v svetovni glasbi: impresionizma in ekspresionizma. Kljub očitni razliki med obema strujama ju veže vrsta podobnosti, ki jih ne smemo podcenjevati: obe izvirata iz poznoromantične glasbe in pomenita razkrajalno fazo poznoromantične estetike, obe težita preko tonalnih okovov v nove zvočne strukture (Debussyjeva barvna zvočnost z osamosvojitvijo disonanc pred njihovo obvezno rešitvijo v konsonance in Schönbergov dvanajsttonski sistem sta v tem enakovredna), obe se pretežno še naslanjata na preizkušene oblike itd. Obe struji sta izraz iste razvojne nujnosti, istih časov, iste dekadence, ki je tedaj zajela evropsko kulturo. Razlike med njima so torej prej tehnične kot idejne. Zato se ne smemo čuditi dejstvu, da nekateri ustvarjalci omahujejo med ekspresionizmom in impresionizmom. Tak je tudi Ukmar.

Njegove letos izšle skladbe¹ sicer ne nosijo nobene letnice, njihova govorica nas pa takoj prepriča, da so nastale med obema svetovnima vojnama. Sodim, da so časovno bližje prvi nego drugi. Kljub izjavnemu značaju naslova, ki je v popolnem skladu s polemično bojevitostjo ekspresionistov, je Ukmarjev ekspresionizem zelo daleč od res revolucionarne govorice Schönberga in najbojevitějšíh predstavnikov srednjeevropskega ekspresionizma. Celo v primerjavi z deli doslednega in korenitega Kogoja, ki je mnogo zmernejši od Schönberga, so Ukmarjeve skladbe mehke, neodločne, zadržane. Kljub izjavnemu pomenu naslova silijo vse te skladbe venomer v impresionizem. Ukmar se je temu — zavestno ali podzavestno — postavil po robu in je spretno izpeljal glasove, pokrtil ali celo skril šesttonske prehode, izrazite impresionistične harmonske strukture in druge impresionistične značilnosti. Redkeje je čutili nesorazmerja (*Meditacija*), še redkeje ga je impresionistična zasnova prevzela, da se ji je dal voditi (*Tiho prihaja mrak*); toda tudi v teh primerih se je znal Ukmar obvarovati posnemanja in je ohranil nedotaknjeno svojo izvirnost.

Ta okvirna razmišljanja se mi zde potrebna, da določimo skladatelju, ki ga je slovenska javnost doslej premalo cenila, mesto, ki ga zasluži. Prepričan sem, da je svojevrstni značaj njegove govorice pogoj, da govorimo o njem kot o enem najzanimivejših naših skladateljev: v zgodovini naše ekspresionistične glasbe je po Kogoju Ukmar gotovo zelo značilna in vredna osebnost.

V vseh njegovih skladbah igra prvinsko vlogo razpoloženje. Naslovi, ki jih je izbral, pristajajo skladbam kot redkokdaj v podobnih primerih. Razpoloženje je vsem tem skladbam glavni, rekel bi edini namen. Iz tega vidika, edinega, po katerem lahko presojujamo takšno glasbo, so vse odlično uspele. Vse: motivi, harmonije, zapleti in razpleti, ritem, dinamika so v tej funkciji. Nekatere

¹ Vilko Ukmar, Ekspresije za klavir. Savez kompozitorja Jugoslavije. — Društvo slovenskih skladateljev. Notografiral Franc Leder, opalografija Jugo-reklam. Ljubljana, 1956.

izmed skladb so mojstrsko izpeljane in pomenijo resnične, občutene in dovršene lirične polete (*Zamaknjenost*). Celo njihova lirična izpovednost je v funkciji njihovega razpoloženja. Osebna prizadetost, to je občutenost, doživetost, se istoveti v doseženem razpoloženju, v uspeli stvaritvi, s samim razpoloženjem, z njegovim samim bistvom. Moč posredovanja je tolikšna, da postane vsaka osebna prvina splošna, vsaka osebna vrednota obča in lahko dojemljiva. Na ta način dosežejo Ukmarjeve *Ekspresije* tisto splošno pomembnost, tisto občedlovesko veljavnost, ki jo mora doseči vsaka umetnina, da se ji lahko približa in da jo lahko dojame vsak poslušalec.

MATIJA BRAVNIČAR, MLADINSKE SKLADBE ZA KLAVIR

Matija Bravničar pošilja na knjižni trg neprenehoma nova dela. Videti je, da ga odlikujeta izredna ustvarjalna lahkota in plodna invencioznost. Toda, kakor že v *Mladinskem koncertantu*, ki sem ga nedavno ocenil na straneh te revije,² in v še večji meri kakor tam, tako tudi v *Mladinskih skladbah za klavir*³ ni čutiti izraza tiste notranje nuje, ki sili umetnika k ustvarjanju in daje njegovim stvaritvam smisel in življenje. Bravničarjeve *Mladinske skladbe* zato ne prepričujejo.

Tehnične značilnosti Bravničarjeve govorice so nedvomno zanimive. V poglavju razprave o *Psihologiji umetniškega ustvarjanja*, ki nosi naslov *Estetsko doživljanje kot igra*, je Anton Trstenjak izčrpno prikazal vlogo igre, to je kombinacije zvokov itd., v umetniškem ustvarjanju. Igriv značaj ustvarjanja sicer lahko zavzame najpestrejšje podobe in daje lahko rezultate, ki so po vrednosti zelo različni. Tako lahko pridemo od ustvarjalne igre, ki jo podpirata notranja nuja in potrebno strokovno znanje, do kombiniranja zvokov brez enega ali drugega od teh pogojev. Takšno kombiniranje je kar nekako podobno Swiftovem stroju za pisanje knjig. Ni pa izključeno, da se tudi na ta način lahko rodijo stvari, ki utegnejo biti zanimive in celo posrečene. Toda, če jih ni rodila notranja nuja, ki je pogoj povednosti, tedaj postane še tako uspela domisljica prazna in bleda, nje uporaba ni upravičena in stvaritev gre mimo nas, ne da bi naša notranjost sozvenela.

Če bi po teh razmišljanjih zaključili s popolnoma negativno oceno te Bravničarjeve zbirke, bi ji bili nedvomno krivični. Z *Zazibalko* (osma med osemnajstimi skladbami, ki tvorijo to zbirko), ki sem jo že ocenil, ko je izšla v drugačni priredbi v Slovenski glasbeni reviji, nas Bravničar prepričuje, da zmore odlične skladbe; to pa le tedaj, ko nam ima kaj povedati. Ob tako uspeli in tako globoko prepričljivi skladbi se vprašujemo, čemu objavlja Bravničar ob njej svojo ceneno serijsko produkcijo?

JAKOB JEŽ, KLAVIRSKÉ SKLADBE 1956

Ime Jakoba Ježa bo za marsikoga novo. Ni mi vsaj znano, da bi bil objavil kako delo pred temi tremi zvezki,⁴ ki so izšli letos v simpatični in

² Naša sodobnost, leto IV (1956), str. 571.

³ Savez kompozitorja Jugoslavije — Društvo slovenskih skladateljev. Notografirajl Maks Simončič, opalografirajl Miha Kunayer. Ljubljana, 1955.

⁴ *Proa otroška suita za klavir; Druga otroška suita za klavir; Druga sonatina za klavir*; Ljubljana 1956, notografirajl in opalografirajl Silvester Orel, ovitek natisnila tiskarna gluhonemih.

okusni opremi Vladimira Mušiča. (Zunanja oprema muzikalij, ki jih izdajata Državna založba Slovenije in Društvo slovenskih skladateljev se v večini primerov ne oddaljuje od najbolj sive anonimnosti.)

Jež spada med tiste skladatelje, ki so se oblikovali v času tik po zadnji svetovni vojni. V tem času sta bila impresionizem in ekspresionizem že zdavnaj mrtva, rod Strawinskega (najrazličnejši eksperimentisti, folkloristi, neoklasicisti, zagovorniki povratka v preteklost. novi dodekafonisti, itd.) je bil že napisal svoja velika dela in mlajši rod — Šostakovičev rod — si je osvajal svetovno javnost. Najmlajši rod, ki mu Jež pripada, se je navduševal predvsem za mojstre od Strawinskega naprej in se je učil ob delih tega skladatelja kakor tudi ob delih Bartóka, Hindemitha in še drugih predstavnikov tega rodu.

Tudi Ježa so, kolikor moremo soditi po objavljenih delih, v prvi vrsti zanimali formalni problemi. Očitna je njegova težnja, da bi si ustvaril osebno in izvirno glasbeno slovnico in — to moram takoj poudariti — je v tem popolnoma uspel. Vsa sredstva, ki jih rabi, — zanesljiva in pestra ritmika, preprosta, toda pomembna in jasna motivika, emancipirana harmonika, prosta igra kontrapunktov, smisel za mero v morfoloških strukturah — ustvarjajo sproščeno, zanimivo, sodobno občuteno, osebno govorico, kar pomeni za mladega skladatelja pomemben in razveseljiv dosežek ter obenem najboljše poročilo za nadaljni razvoj.

Vedno budna formalna prizadevanja nikjer ne zadušijo izpovedi. V vsaki skladbi ima Jež povedati nekaj določenega — v obeh *Otroških suitah* so kratke povesti za otroke in kratke povesti o otrocih, v *Sonatinah* so že zahtevnejše misli — in je v pripovedovanju vedno jasen, dosleden, natančen. Stopnjevanja so v skladbah odmerjena, toda naravna in učinkovita. In tedaj, ko je moč njegove izpovedi in njegovih čustev najsilnejša (*Sanje, Slovo od pastirčkov, Domotožje*) poje nezadržano, patos raste in raste notranja napetost (*Zakaj ni mamice*). Veselejše skladbe so v pisavi duhovite in domiselne (*Na travniku, Samotna vetrnica, Lesen konjiček*) in dosežejo s stilističnimi elegancami in miniaturnimi stopnjevanji poseben čar (*Trma*).

V *Sonatinah* rabi Jež isto govorico. Toda prav to, kar je bilo v lepih miniaturah, ki sestavljajo obe otroški suiti, njihova glavna odlika, postane v zahtevnejši *Sonatinah* manj prepričljivo. Posamezne glasbene misli so še vedno zanimive in duhovite, posamezni stilemi so domiselni in bogati, toda celotna izpeljava sonatine je nekoliko zdrobljena in suhoparna. Manjka ji kakšna močnejša poteza, ki bi povezala posamezna uspela mesta v bolj učinkovito celoto.

Toda Ježeva glasba ima vse potrebne lastnosti, da lahko pričakujemo od njega dela, v katerih bo plalo vse mogočnejše življenje.

Pavle Merku